

Sygn. VPa 135/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 listopada 2013 roku

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim,

Wydział V w składzie:

Przewodniczący: SSO Agnieszka Leżańska

Sędziowie: SSO Beata Łapińska (spr.), SSO Magdalena Marczyńska

Protokolant: st.sekr.sądowy Marcelina Machera

po rozpoznaniu w dniu 26 listopada 2013 roku w Piotrkowie Trybunalskim

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) w R.

przeciwko M. G. (1)

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego M. G. (1) od wyroku Sądu Rejonowego w Belchatowie IV Wydziału Pracy z dnia 18 czerwca 2013r. sygn. IV Pm 131/12

1. zmienia zaskarżony wyrok w punktach:

- „1” (pierwszym) w ten sposób, że zasądzoną od pozwanego M. G. (1) na rzecz powoda (...) w R. kwotę 22.411,50 (dwadzieścia dwa tysiące czterysta jednaście złotych 50/100) obniża do kwoty 6.411,50 (sześć tysięcy czterysta jednaście złotych 50/100) i oddala powództwo w pozostałej części,

- „2” (drugim) w ten sposób, że zasądza od powoda (...) w R. na rzecz pozwanego M. G. (1) kwotę 1.296,00 (jeden tysiąc dwieście dziewięćdziesiąt sześć) złotych tytułem zwrotu części kosztów zastępstwa procesowego,

2. oddala apelację w pozostałej części,

3. zasądza od powoda (...) w R. na rzecz pozwanego M. G. (1) kwotę 678,00 (sześćset siedemdziesiąt osiem) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania za instancję odwoławczą, w tym 648,00 (sześćset czterdzieści osiem) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sygn. akt V Pa 135/13

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 10 maja 2012 roku skierowanym przeciwko M. G. (1) powód (...) w R. wnosił o zasądzenie na jego rzecz od pozwanego kwoty 22.411,50 złotych ustawowymi odsetkami od dnia 27 lutego 2012 roku, a także o zasądzenie kosztów procesu. W uzasadnieniu podał, iż pozwany zobowiązany jest do zwrotu nienależnego świadczenia. Pozwany wzbogacił się kosztem powoda, a wzbogacenie to nastąpiło bez podstawy prawnej, gdyż wyrok Sądu Rejonowego

w Belchatowie zasądający na rzecz pozwanego odszkodowanie został zmieniony w ten sposób, że obniżono kwotę odszkodowania i różnicę tę pozwany winien zwrócić powodowi.

Pozwany wnosił o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu wskazując, że nie jest zobowiązany do zwrotu uzyskanych korzyści, gdyż wypłacone odszkodowanie zużył i nie jest już wzbogacony.

Wyrokiem z dnia 18 czerwca 2013 roku, wydanym w sprawie IV Pm 131/12, Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w Belchatowie uwzględnił powództwo i zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 22.411,50 złotych oraz kwotę 2.921 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 1.800 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Podstawę wyroku stanowiły następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu Rejonowego:

M. G. (1) był pracownikiem (...) w R. w okresie od 21 października 1980 roku do 22 maja 2002 roku. Pracodawca nie kwalifikował pracy wykonywanej przez niego, jako pracy górniczej w wymiarze półtorakrotnym. Początkowo M. G. (1) pobierał emeryturę z przelicznikiem 1,2. Następnie na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach uzyskał prawo do zastosowania przelicznika 1,8 do wysokości emerytury.

W dniu 1 lipca 2009 roku M. G. (1) wystąpił przeciwko byłemu pracodawcy z pozwem o odszkodowanie w kwocie 30.349,76 złotych z tytułu pobierania zaniżonej emerytury w związku z nieprawidłową kwalifikacją wykonywanej pracy. Wyrokiem z dnia 21 października 2009 roku, wydanym w sprawie IV P 387/09 Sąd Rejonowy w Belchatowie zasądził na rzecz M. G. (1) od byłego pracodawcy odszkodowanie w kwocie 20.763 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2009 roku do dnia zapłaty. Następnie wyrokiem z dnia 23 lutego 2010 roku Sąd Okręgowy w Piotrkowie Tryb. oddalił apelację (...)w R. wniesioną od wyroku Sądu Rejonowego w Belchatowie.

W dniu 17 marca 2010 roku były pracodawca pozwanego dokonał na jego rzecz zapłaty kwoty 24.838,32 złotych, obejmującej odszkodowanie za zaniżoną emeryturę w kwocie 20.763 złotych, odsetki w kwocie 1.915,32 złotych i koszty procesu w kwocie 2.160 złotych.

Następnie w dniu 19 maja 2010 roku (...) w R. wniósł do Sądu Najwyższego kasację od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Tryb. z dnia 23 lutego 2010 roku. Odpis kasacji został doręczony pełnomocnikowi M. G. (1) w dniu 25 maja 2010 roku.

Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 4 maja 2011 roku w sprawie I PK 139/10 uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Piotrkowie Tryb. Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w Piotrkowie Tryb. wyrokiem z dnia 12 Stycznia 2012 roku zmienił wyrok Sądu Rejonowego w Belchatowie z dnia 21 października 2009 roku w ten sposób, że zasadzoną na rzecz M. G. (1) kwotę obniżył do kwoty 2.221,86 złotych i oddalił powództwo w pozostałej części oraz nie obciążył M. G. (1) kosztami procesu za postępowanie pierwszoinstancyjne, apelacyjne i kasacyjne. Równocześnie Sąd ten obniżył kwotę nieuiszczonych kosztów sądowych, obciążających (...) w R. do kwoty 107 złotych. Zarządzeniem z dnia 11.02.2013 roku Sąd Rejonowy w Belchatowie zwrócił powodowi kwotę 932 złotych tytułem nadpłaconych kosztów sądowych.

Pozwany M. G. (1) otrzymał kwotę odszkodowania zasądzoną wyrokiem Sądu Rejonowego w Belchatowie w dniu 17 marca 2010 roku. Z kwoty odszkodowania w dniu 2 kwietnia 2010 roku przekazał w drodze darowizny córce D. C. kwotę 8.000 złotych z przeznaczeniem na remont mieszkania. Córka pozwanego, zgodnie z treścią umowy darowizny, przeznaczyła otrzymane pieniądze na remont mieszkania. W dniu 7 kwietnia 2010 roku pozwany przekazał synowi M. G. (2) w drodze darowizny kwotę 8.000 złotych z przeznaczeniem na rozbudowę domu. Syn pozwanego kwotę darowizny przeznaczył na cel wskazany w umowie.

Z kwoty odszkodowania za prowadzenie sprawy o odszkodowanie pozwany M. G. (1) zapłacił pełnomocnikowi wynagrodzenie w kwocie 1850,01 złotych. W kwietniu 2010 roku pozwany sfinansował z odszkodowania wymianę

stolarzki okiennej w mieszkaniu. Koszt tej usługi wyniósł 5.800 złotych. Pozostałą część pieniędzy uzyskanych z odszkodowania | pozwany przeznaczył na zakup tapet i malowanie mieszkania.

Powód (...) w R. w dniach 9 lutego i 8 marca 2012 roku wezwał pozwanego do zapłaty w terminie 14 dni kwoty 22.411,50 zł tytułem zwrotu różnicy pomiędzy kwotą otrzymaną na podstawie wyroku Sądu Rejonowego w Bełchatowie z dnia 21 października 2009 roku, a kwotą wskazaną w wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Tryb. W wezwaniu wskazano, że zwrotowi podlega kwota należności głównej (18.541,14 złotych), odsetek (1.710,36 złotych) i kosztów sądowych (2.160 złotych). Pozwany nie dokonał zwrotu żądanej kwoty.

Uchwałą Nr (...) z dnia 17 sierpnia 2010 roku w sprawie dalszego postępowania w sprawach dotyczących roszczeń o odszkodowania byłych pracowników (...) za zaniżone emerytury w związku z procesem weryfikacji okresów pracy górniczej (...) mając na uwadze treść wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25.05.2010 roku w sprawie I PK 190/09 postanowił o uznawaniu roszczeń o odszkodowania z tytułu zaniżonych emerytur, zgłaszanych w stosunku do Spółki. W Kopalni obowiązywało Zarządzenie Nr(...) Prezesa Zarządu – Dyrektora Generalnego (...) S.A. z dnia 30 sierpnia 2010 roku w sprawach dotyczących roszczeń o odszkodowania byłych pracowników (...) S.A. i za zaniżone emerytury w związku z procesem weryfikacji okresów pracy górniczej. W paragrafie 2 pkt 1 zarządzenia postanowiono, że w związku z prowadzoną weryfikacją pracy górniczej, (...) S.A. uznaje roszczenia z tytułu zaniżonej wysokości emerytur zgłaszane przez byłych pracowników Spółki z uwzględnieniem 10 letniego okresu przedawnienia, w związku z poniesioną przez nich szkodą wskutek niewłaściwej kwalifikacji przez pracodawcę okresów wykonywanej pracy górniczej w (...) S.A. W dalszej części zarządzenie zawierało określenie warunków, jakie powinna spełnić osoba wzywająca do zapłaty odszkodowania i postanowienia skierowane do poszczególnych komórek organizacyjnych Kopalni dotyczące trybu postępowania w przypadku zgłoszonych roszczeń.

Sąd I instancji ustalił stan faktyczny na podstawie dowodów zgromadzonych w sprawie, w tym w oparciu o dowody z dokumentów, których prawdziwość nie była kwestionowana, a także na podstawie zeznań pozwanego M. G. (1) i świadków D. C. i M. G. (2), które uznał za wiarygodne. Zeznanie pozwanego i świadków są spójne, pokrywają się i uzupełniają oraz znajdują potwierdzenie w dokumentach zawartych w aktach sprawy.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał, że powództwo zasługuje na uwzględnienie w całości.

W przedmiotowej sprawie powód dochodził od pozwanego M. G. (1) zapłaty kwoty 22.411,50 złotych tytułem zwrotu różnicy pomiędzy kwotą otrzymaną na podstawie wyroku Sądu Rejonowego w Bełchatowie z dnia 21 października 2009 roku, a kwotą wskazaną w wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Tryb. z dnia 12 stycznia 2012 roku. Powód wywodził swoje roszczenie z przepisów kodeksu cywilnego dotyczących zwrotu nienależnego świadczenia.

Zgodnie z treścią art. 405 k.c. kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości.

Uzyskanie korzyści majątkowej kosztem innej osoby bez podstawy prawnej jest samoistnym źródłem zobowiązania określanego jako zobowiązanie z bezpodstawnego wzbogacenia. Stronami takiego zobowiązania są wzbogacony, tj. osoba, która bezpodstawnie wzbogaciła się oraz zubożony, tj. osoba, której kosztem takie wzbogacenie się nastąpiło. Wzbogacony jest obowiązany do zwrotu korzyści w naturze lub jej wartości, a zubożonemu przysługuje roszczenie o wydanie korzyści lub jej wartości.

Przesłankami powstania zobowiązania z bezpodstawnego wzbogacenia są: uzyskanie korzyści majątkowej (wzbogacenie), osiągnięcie korzyści z majątku innej osoby (zubożenie), związek między wzbogaceniem a zubożeniem oraz uzyskanie korzyści bez podstawy prawnej.

Brak podstawy prawnej oznacza taką sytuację, w której uzyskanie korzyści majątkowej nie znajduje usprawiedliwienia w przepisie ustawy, ważnej czynności prawnej, prawomocnym orzeczeniu sądowym albo akcie administracyjnym.

Szczególnym, choć w praktyce najczęściej występującym przypadkiem powstania zobowiązania z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, jest spełnienie świadczenia nienależnego. Na gruncie instytucji bezpodstawnego wzbogacenia ustawodawca w trzech przepisach, a mianowicie w art. 405, 407 i art. 410 § 2 k.c., wspomina o braku podstawy prawnej – w pierwszych dwóch w odniesieniu do uzyskania korzyści, w trzecim zaś co do odpadnięcia podstawy prawnej świadczenia. Nie da się jednakowo oceniać podstawy prawnej uzyskania korzyści i podstawy prawnej świadczenia. W odniesieniu do pierwszego z tych pojęć poszukujemy usprawiedliwienia, uzasadnienia uzyskania określonej korzyści majątkowej i możliwości jej zatrzymania przez wzbogaconego, natomiast drugie pojęcie odwołuje się do przesłanek przyjęcia, że mamy do czynienia ze świadczeniem nienależnym ze względu na upadek podstawy do jego spełnienia.

Zgodnie z treścią art. 410 § 2 k.c. świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub namierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po pełnieniu świadczenia.

Powód (...) w R. po oddaleniu apelacji przez Sąd Okręgowy w Piotrkowie Tryb. od wyroku Sądu Rejonowego w Bełchatowie z dnia 21 października 2009 roku spełnił na rzecz M. G. (1) świadczenie pieniężne orzeczone w tym wyroku. Tym samym wypełnił zobowiązanie nałożone na niego przedmiotowym wyrokiem. Prawomocny wyrok stanowi bowiem indywidualną normę prawną będącą podstawą wykonania obowiązku (świadczenia) pomiędzy podmiotami, których dotyczy.

W następstwie rozpoznania kasacji wniesionej przez (...) w R. od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Tryb. z dnia 23 lutego 2010 roku Sąd Najwyższy uchylił przedmiotowy wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Piotrkowie Tryb. Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd ten zmienił wyrok Sądu Rejonowego w Bełchatowie z dnia 21 października 2009 roku w ten sposób, że zasadzoną na rzecz M. G. (1) kwotę obniżył do kwoty 2.221,86 złotych i oddalił powództwo w pozostałej części. Nie obciążył M. G. (1) kosztami procesu za postępowanie pierwszoinstancyjne, apelacyjne i kasacyjne.

W ocenie Sądu I instancji zmiana treści wyroku Sądu Rejonowego w Bełchatowie spowodowała, iż odpadła pierwotna podstawa prawna świadczenia powoda (codictio causa finita) na rzecz pozwanego. Oznacza to, że świadczenie powoda na rzecz pozwanego ponad kwotę 2.221,86 złotych przybrało charakter świadczenia nienależnego w myśl art. 410 § 2 k.c. w związku z art. 300 k.p., które pozwany obowiązany był zwrócić pracodawcy stosownie do treści art. 410 § 1 k.c. w związku z art. 405 k.c. w związku z art. 300 k.p.

Takie stanowisko znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 3 grudnia 2009 roku w sprawie II PK 77/09 L.) Sąd ten wskazał, że pobranie świadczenia pieniężnego w wykonaniu wyroku sądu następnie wyeliminowanego z obrotu wskutek środka zaskarżenia oznacza, że doszło do spełnienia świadczenia nienależnego w rozumieniu art. 410 § 2 k.c. (por. także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2011 roku, II PK 4/11, OSNAPiUS 2012/Nr 15-16/192 i z dnia 13 kwietnia 2011 roku, V CSK 332/10, L., wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 14 września 2011 roku, I Ca 442/11, L.).

Zdaniem Sądu Rejonowego w przedmiotowej sprawie nie zachodzą okoliczności wyłączające żądanie zwrotu świadczenia, wymienione w art. 411 k.c.

Pozwany podnosił, że spełnione przez powoda na jego rzecz świadczenie czyni zadość zasadom współzycia społecznego (art. 411 pkt 2 k.c.). Przepis ten ma zastosowanie w sytuacji, gdy ten, kto spełnił świadczenie, nie był prawnie zobowiązany, lecz można mu przypisać moralny obowiązek wobec przyjmującego świadczenie. W takiej sytuacji spełnienie świadczenia czyni zadość zasadom współzycia społecznego. W sprawach ze stosunku pracy Sąd Najwyższy przyjmował za czyniące zadość zasadom współzycia społecznego spełnienie świadczenia nienależnego w okolicznościach takich, jak wypłacanie bez podstawy prawnej podwyższonego wynagrodzenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2000 roku, I PKN 42/00, OSNAPiUS 2002/8/188), lub udzielenie pomocy

pracownikowi, który znalazł się szczególnej sytuacji losowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1981 roku, IV PR 59/81, OSNCP 1981/9/179).

Tymczasem świadczenie wypłacone pozwanemu nie było wynagrodzeniem, a odszkodowaniem nie pozostającym w jakimkolwiek związku z wynagrodzeniem za pracę. Okoliczność, że powód wypłacał swoim byłym pracownikom odszkodowania obliczone z zastosowaniem 10-letniego kresu przedawnienia nie była wynikiem jego dobrowolnego działania, a jedynie skutkiem stosowania się do zapadłych prawomocnych wyroków orzekających obowiązek zapłaty odszkodowania w czasie, kiedy w orzecznictwie stosowany był 10-letni okres przedawnienia tego typu roszczeń, co miało miejsce przed podjęciem uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2011 roku, określającej zastosowanie 3-letniego okresu przedawnienia.

Takie stanowisko powoda wynika z treści uchwały Nr (...) z dnia 17 sierpnia 2010 roku w sprawie dalszego postępowania w sprawach dotyczących roszczeń o odszkodowania byłych pracowników (...) S.A. za zaniżone emerytury oraz zarządzenia Nr 9/102 Prezesa Zarządu – Dyrektora Generalnego (...) S.A. z dnia 30 sierpnia 2010 roku w sprawach dotyczących roszczeń o odszkodowania byłych pracowników (...) S.A. i za zaniżone emerytury.

W ocenie Sądu Rejonowego z tych samych względów nie znajduje także zastosowania w sprawie przepis art. 411 pkt 3 k.c. bowiem nie doszło do dobrowolnego spełnienia przez powoda przedawnionego świadczenia, a wręcz przeciwnie powód konsekwentnie w sprawie o odszkodowanie podnosił zarzut przedawnienia roszczenia.

Jak wynika z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie pozwany bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem powoda i zobowiązany jest do zwrotu jej wartości. Obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu (art. 409 k.c.).

Powinność liczenia się z obowiązkiem zwrotu wzbogacenia istnieje we wszystkich tych przypadkach, kiedy korzyść uzyskana została na podstawie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, nieprawomocnego orzeczenia sądu (w tym też i sądu polubownego) zaopatrzonego w rygor natychmiastowej wykonalności, w tym wyroku zaocznego, czy nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla, warrantu, rewersu lub czeku, jeśli następnie w wyniku wniesienia środków zaskarżenia orzeczenie to zostało zmienione lub uchylone. Podobnie przedstawia się sytuacja w odniesieniu do wyroku sądu drugiej instancji, w stosunku do którego może być wywiedziona skarga kasacyjna, a także gdy korzyść uzyskana została na podstawie orzeczenia uchylonego lub zmienionego w związku z rozpoznaniem skargi o wznowienie postępowania (Kodeks cywilny. Komentarz red. prof. dr hab. Edward Gniewek, prof. dr hab. Piotr Machnikowski, wydawnictwo: C.H.Beck 2013).

W przedmiotowej sprawie pozwany zużył w całości środki uzyskane z odszkodowania, przy czym nie udowodnił, że środki te przeznaczył na cele konsumpcyjne. Zatem pozwany nadal pozostaje wzbogacony. Nadto, zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 1971 roku, I CR 552/70, OSNP rok 1979/916) „strona, która rozporządziła korzyścią majątkową, uzyskaną na podstawie prawomocnego wyroku, w czasie od daty uprawomocnienia się wyroku do chwili uzyskania wiadomości o jego zaskarżeniu rewizją nadzwyczajną, nie ponosi ujemnych następstw przewidzianych w art. 409 k.c. (in fine) w razie uchylenia tego wyroku. Powinność liczenia się z obowiązkiem zwrotu powstaje dopiero z chwilą uzyskania wiadomości o zaskarżeniu prawomocnego wyroku rewizją nadzwyczajną”.

Od obowiązku zwrotu zwalnia jedynie zużycie na cele konsumpcyjne i bezproduktywne, powodujące ustanie wzbogacenia oraz że chodzi tylko o takie zużycie, które miało miejsce w okresie, gdy pozwany nie musiał się liczyć z obowiązkiem zwrotu, tj. przed uzyskaniem wiadomości o wniesieniu kasacji.

Jak wynika z materiału dowodowego w sprawie pełnomocnik pozwanego uzyskał wiadomość o zaskarżeniu prawomocnego wyroku kasacją w dniu 25 maja 2010 roku. Od tego dnia zatem pozwany winien liczyć się z obowiązkiem zwrotu uzyskanej korzyści. Pozwany nie udowodnił, że w okresie od dnia otrzymania odszkodowania

do dnia doręczenia kasacji wydatkował jakąkolwiek kwotę na cele konsumpcyjne z otrzymanego od powoda odszkodowania.

Z kwoty odszkodowania w kwietniu 2010 roku pozwany przekazał w drodze darowizny córce D. i synowi M. kwoty po 8.000 złotych z przeznaczeniem na remont mieszkania i rozbudowę domu. Z tej kwoty wypłacił także pełnomocnikowi wynagrodzenie w kwocie 1.850,01 złotych za prowadzenie sprawy o odszkodowanie. W kwietniu 2010 roku pozwany sfinansował z odszkodowania wymianę stolarki okiennej w mieszkaniu. Koszt tej usługi wyniósł 5.800 złotych. Pozostałą część pieniędzy uzyskanych z Odszkodowania pozwany przeznaczył na zakup tapet i malowanie mieszkania.

Pozwany zużył w całości środki uzyskane z odszkodowania, przy czym nie udowodnił, że środki te zużył w sposób konsumpcyjny i bezproduktywny.

Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem Sądu Najwyższego zużycie korzyści bezpodstawnie uzyskanej powoduje według art. 409 k.c. wygaśnięcie obowiązku zwrotu świadczenia tylko wtedy, gdy zużycie lub utrata korzyści nastąpiły w sposób bezproduktywny, konsumpcyjny, tj. gdy wzbogacony, w zamian tej korzyści, nie uzyskał ani korzyści zastępczej ani zaoszczędzenia Wydatku, gdy wydatek miał miejsce tylko dlatego, że uprzednio uzyskał on korzyść, bez której nie poczyniłby tego wydatku. Jeżeli natomiast w zamian za zużytą korzyść wzbogacony uzyskał do swojego majątku jakąkolwiek inną korzyść majątkową (np. mienie czy zwolnienie z długu, który w ten sposób spłacił), nie można uznać, że nie jest już wzbogacony, bowiem w wyniku dokonania tego wydatku, w jego majątku pozostaje korzyść w postaci zwiększenia aktywów bądź zmniejszenia pasywów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2012 roku, I CNP 76/11, L.).

Zdaniem Sądu Rejonowego przekazanie darowizn na rzecz dzieci, czyli rozporządzenie bezpodstawnie uzyskaną korzyścią majątkową, nie zwalnia pozwanego z obowiązku zwrotu uzyskanych korzyści, bowiem pozwany winien liczyć się z obowiązkiem ich zwrotu. W przypadku poczynionej darowizny korzyścią jest zaoszczędzenie wydatku ze środków pochodzących z innych źródeł, które wzbogacony by poniósł, gdyby nie otrzymał korzyści (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1997 roku, III CKU 67/97, OSNC 1998/4/72).

Podobnie sytuacja wygląda w zakresie kosztów wynagrodzenia dla pełnomocnika, wymiany stolarki okiennej w mieszkaniu, zakupu tapet i malowania mieszkania. Wzbogacenie pozwanego polega na uzyskaniu oszczędności w majątku, gdyż koszty te zostały pokryte z odszkodowania, a nie ze środków pochodzących z innych źródeł.

Mając powyższe na uwadze Sąd Rejonowy orzekł jak w punkcie „1” sentencji. O odsetkach orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c., a o kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c., wyrażającego zasadach odpowiedzialności za wynik procesu ustalając ich wysokość na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).

Powyższy wyrok zaskarżył w całości apelacją pozwany. Skarżący zarzucił wyrokowi naruszenie:

1. art. 409 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie całości żądanego roszczenia, pomimo iż w toku postępowania pozwany udowodnił, że uzyskaną od powoda korzyść zużył w całości w taki sposób, że nie jest już wzbogacony – tym bardziej, że przekazując kwotę 16.000 złotych na rzecz swoich dzieci, bez wątplenia wyzbył się tejsze kwoty w sposób bezproduktywny, bowiem nie uzyskał on w zamian żadnego przysporzenia majątkowego;

2. art. 411 pkt 3 k.c. poprzez jego niezastosowanie i zasądzenie od pozwanego zwrotu świadczenia, pomimo że powód spełnił świadczenie przedawnione, którego to żądać zwrotu nie można, nawet jeżeli spełnione przedawnione świadczenie było nienależne;

3. art. 410 § 2 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że cała kwota odszkodowania uzyskana przez pozwanego na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim, utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w Bełchatowie była świadczeniem nienależnym, pomimo iż powód spełniając je, był

zobowiązany do jego spełnienia w 11%, co znajduje odzwierciedlenie zarówno w zebranych materiale dowodowym w sprawie oraz w treści uzasadnienia ww. wyroku;

4. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej, jednostronnej i niepełnej oceny przez Sąd I instancji zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego i w konsekwencji zasądzenie od pozwanego kwoty 22.411,50 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 27 lutego 2012 roku, pomimo iż ten wykazał, że na dzień 26 maja 2010 roku, kiedy dowiedział się o skardze kasacyjnej, nie był już wzbogacony kwotą w żądanej przez powoda wysokości, a środki uzyskane z odszkodowania zużył w całości;

5. art. 5 k.c. w zw. z art. 102 k.p.c. poprzez ich niezastosowanie i obciążenie pozwanego kosztami postępowania, pomimo iż w przedmiotowej sprawie zachodziły szczególne okoliczności uzasadniające nieobciążanie go nimi, bowiem pozwany przekonany był, iż wydatkując środki pochodzące z odszkodowania w okresie do dowiedzenia się o wniesieniu skargi kasacyjnej przez powoda nie musiał się liczyć z obowiązkiem ich zwrotu, tym bardziej w sytuacji, gdy spełnione przez powoda świadczenie było przedawnione.

Wskazując na powyższe apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku we wskazanym zakresie poprzez oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych za I i II instancję, bądź ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji. Ponadto wniósł o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację powód wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów zastępstwa adwokackiego za instancję apelacyjną według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja pozwanego zasługuje na częściowe uwzględnienie.

Za zasadny należało uznać podniesiony w apelacji zarzut naruszenia art. 409 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie w zakresie w jakim Sąd Rejonowy uznał, że obowiązkowi zwrotu podlega również kwota 16.000 złotych, którą pozwany przekazał na rzecz swoich dzieci. Sąd Rejonowy z jednej strony uznał za udowodniony fakt dokonania darowizny na rzecz córki i syna, z drugiej jednak z zupełnie bezzasadnie przyjął, iż rozporządzenie korzyścią na ich rzecz nie zwalnia go z obowiązku zwrotu.

Sąd Okręgowy nie podziela tej argumentacji. Lektura akt wykazała, iż w dniach 2 i 7 kwietnia pozwany przekazał każdemu ze swoich dzieci po 8.000 złotych na remont mieszkania i rozbudowę domu. Fakt darowizny potwierdzają zarówno pisemne umowy w tym zakresie, jak też wyciąg bankowy, z treści którego wynika, iż w dniu 17 marca 2010 roku apelujący wypłacił z przelanej mu kwoty 24.000 złotych, kwotę 2.000 złotych. Dowody z powyższych dokumentów wraz z zeznaniami świadków M. G. (3) oraz D. C.: w pełni przekonują Sąd Okręgowy, iż umowy darowizny miały miejsce przed otrzymaniem przez pozwanego odpisu skargi kasacyjnej, co pozwala bezsprzecznie przyjąć, iż miały one miejsce w czasie, kiedy nie musiał on liczyć się z obowiązkiem zwrotu kwoty zasądzonej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego. Oznacza, to iż w dniach 2 i 7 kwietnia 2010 roku wyzbył się on kwoty 16.000 złotych i z całą pewnością nie był już w tym zakresie wzbogacony.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż zgodnie z treścią przepisu art. 409 k.c. obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa jednakże wówczas, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu.

Rozważania w tym zakresie wypada rozpocząć od przypomnienia, że świadczenie spełnione na podstawie wyroku, nawet nieprawomocnego, ale wykonalnego, nie jest od razu świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 410 § 2 k.c., lecz staje się nim dopiero wtedy, gdy odpadnie jego podstawa wskutek uchylenia lub zmiany tego wyroku. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 23 czerwca 2005 roku, II PK 288/04 (OSNP 2006, nr 9-10, poz.

146) oraz dnia 4 kwietnia 2008 roku, I PK 247/07 (OSNP 2009, nr 17-18, poz. 223) i nie jest ono kontestowane w judykaturze. Należy również dodać, iż gdy świadczenie zostaje spełnione w wykonaniu orzeczenia sądu, owo orzeczenie stanowi podstawę prawną świadczenia, a ten, kto je spełnił, nie może skutecznie twierdzić, że nie był do świadczenia zobowiązany, że zobowiązanie to w chwili świadczenia nie istniało (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2003 roku, III KKN 1211/00). W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalili się także poglądy, iż uzyskanie korzyści na podstawie nieprawomocnego wyroku stwarza powinność liczenia się z obowiązkiem zwrotu korzyści (por. powołane wcześniej wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 czerwca 2005 roku, II PK 288/04 oraz dnia 4 kwietnia 2008 roku, I PK 247/07). Powinność tę usuwa jednak prawomocność orzeczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 1977 r., I PRN 146/77 oraz z dnia 25 stycznia 1971 roku, I CR 552/70, OSNC 1971, nr 9, poz. 161). Warto również przywołać stanowiska Sądu Najwyższego zajęte w wyroku z dnia 13 kwietnia 2011 roku, V CSK 332/10, opubl: L., zgodnie z którym, spełnione na podstawie prawomocnego wyroku świadczenie nie staje się nienależnym z chwilą uchylecia tego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania; skutek taki następuje z dniem uprawomocnienia się wyroku oddalającego powództwo, wydanego po ponownym rozpoznaniu sprawy.

W ocenie Sądu Okręgowego, w sytuacji wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę przeciwną, powinność liczenia się przez stronę uzyskującą korzyść na podstawie prawomocnego wyroku, istnieje od dnia powzięcia wiadomości o złożeniu skargi kasacyjnej czyli od dnia doręczenia jej odpisu tej skargi.

To z kolei prowadzić musi do wniosku, iż strona, która rozporządziła korzyścią majątkową, uzyskaną na podstawie prawomocnego wyroku, w czasie od daty uprawomocnienia się tego wyroku do chwili uzyskania wiadomości o przyjęciu do rozpoznania wniesionej od niego skargi kasacyjnej, nie ponosi ujemnych następstw przewidzianych w art. 409 in fine k.c.

Sąd Okręgowy podziela tym samym stanowisko wyrażone w tym zakresie w apelacji strony powodowej. W okolicznościach faktycznych rozpoznawanej sprawy, ustalonych przez Sąd I instancji, skarga kasacyjna od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 23 lutego 2010 roku została złożona w dniu 19 maja 2010 roku, natomiast jej odpis został doręczony pełnomocnikowi pozwanego w dniu 25 maja 2010 roku. Do tego czasu, jak wynika z prawidłowych ustaleń Sądu Rejonowego pozwany zużył z przekazanej mu przez powoda w marcu 2010 rok kwoty 24.838,32 złotych, kwotę 16.000 złotych, którą przekazał w równych częściach córce i synowi.

W świetle przytoczonych wyżej rozważań prawnych, należy zatem w pełni podzielić stanowisko Sądu Rejonowego, iż pozwany wyzbywając się uzyskanej korzyści, w postaci przekazania w formie darowizny kwot pieniężnych na rzecz pełnoletnich dzieci w dniach 2 i 7 kwietnia 2010 roku, nie musiał liczyć się z obowiązkiem zwrotu należności stronie powodowej w rozumieniu art. 409 in fine k.c.

Zarzut naruszenia przez Sąd Rejonowy przepisu prawa materialnego, tj. art. 409 k.c. przez jego błędną w tym zakresie wykładnię okazał się w pełni uzasadniony i skutkować musiał zmianą zaskarżonego wyroku poprzez obniżenie zasądzonej na rzecz powoda kwoty o wartość powyższych darowizn, czyli o kwotę łączną 16.000 złotych.

Dlatego też na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmieniono zaskarżony wyrok w punkcie „1” w ten sposób, że zasądzoną od pozwanego na rzecz powoda kwotę 22.411,50 złotych obniżono do kwoty 6.411,50 złotych, oddalając powództwo w pozostałej części.

O obowiązku zwrotu części kosztów zastępstwa procesowego za pierwszą instancję orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c. oraz przepisów § 2 w zw. z § 6 oraz § 11 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2013r., poz. 490),

Apelacja dalej idąca jest nieuzasadniona.

Wbrew bowiem zarzutom apelacji – Sąd I instancji dokonał prawidłowej wykładni przepisów art. 409 k.c. w związku z art. 410 k.c. oraz art. 300 k.p. oraz prawidłowo je zastosował.

Odnosnie nałożonego na pozwanego obowiązku zwrotu kwoty 6.411,50 złotych Sąd Okręgowy podziela w całości dokonane przez Sąd Rejonowy ustalenia faktyczne, które znajdują oparcie w zebranych w sprawie materiale dowodowym oraz rozważania prawne wskazujące na zasadność żądania powoda.

Sąd I instancji (poza błędną ocenę faktu dokonania darowizn na rzecz dzieci) dokonał wszechstronnego rozważenia i właściwiej oceny zgromadzonego w sprawie pozostałego materiału dowodowego w zakresie istotnym dla rozstrzygnięcia. Ponadto rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego znajduje oparcie w przepisach prawa materialnego adekwatnych do poczynionych ustaleń faktycznych.

Sąd Rejonowy prawidłowo uznał, że zmiana treści wyroku Sądu Rejonowego w Bełchatowie w sprawie IV P 387/09 spowodowała, iż odpadła pierwotna podstawa prawna świadczenia powoda (*condictio causa finita*) na rzecz pozwanego i w konsekwencji, iż świadczenie powoda na rzecz pozwanego ponad przybrało charakter świadczenia nienależnego (z tym, że co już zostało omówione już na wstępie rozważań jedynie do kwoty 6.411,50 złotych), podlegającego na podstawie art. 410 § 1 k.c. w związku z art. 405 k.c. w związku z art. 300 k.p. zwrotowi.

Powyższy pogląd Sądu Rejonowego zasługuje w całości na akceptację Sądu Okręgowego tym bardziej, jeżeli weźmie się pod uwagę przywołany przez ten sąd wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2009 roku w sprawie II PK 77/09, L., w którym wskazano, że pobranie świadczenia pieniężnego w wykonaniu wyroku sądu następnie wyeliminowanego z obrotu wskutek środka zaskarżenia oznacza, że doszło do spełnienia świadczenia nienależnego w rozumieniu art. 410 § 2 k.c.

Co do wskazanej kwoty 6.411,50 złotych nie zachodziły bowiem okoliczności uzasadniającej wygaśnięcie obowiązku wydania korzyści uzyskanej przez pozwanego od powodu, bądź zwrotu jej wartości na podstawie art. 411 k.c. czy przede wszystkim na podstawie art. 409 k.c.

Zgodnie bowiem z tym ostatnim przepisem obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu.

W niniejszej sprawie nie można uznać, tak jak tego chce apelujący, iż otrzymane odszkodowanie w części dotyczącej kwoty 6.411,50 złotych M. G. (1) zużył na potrzeby własne i rodziny, co mogłoby wskazywać na ich konsumpcyjny charakter. Jak prawidłowo ustalił Sąd Rejonowy pozwany większość otrzymanych od powoda środków przeznaczył na uiszczenie wynagrodzenia pełnomocnika, a także wymianę stolarki okiennej w mieszkaniu, wymianę drzwi wejściowych, zakup paneli podłogowych, tapet i malowanie mieszkania. Tym samym ma racje Sąd Rejonowy, iż pozwany pozostaje nadal wzbogacony, a wzbogacenie rodzi po jego obowiązku zwrotu uzyskanej korzyści.

W tym miejscu należy przytoczyć fragment uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2012 roku w sprawie I PK 86/12, OSNP 2013/17-18/203, w którym wskazano, że obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości nie wygasa w wypadku, gdy mimo zużycia lub utraty korzyści ten, kto ją uzyskał, jest nadal wzbogacony. Wzbogacenie trwa nadal zwłaszcza w sytuacji, w której ten, kto uzyskał bez podstawy prawnej pieniądze kosztem innej osoby, zużył je na spłacenie własnego długu a także wtedy, gdy uzyskał pewien ekwiwalent czy też inną korzyść dla swego majątku.

Ponadto jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 kwietnia 2010 roku w sprawie V CSK 320/09, Lex nr 688053 tylko takie zużycie w dobrej wierze bezpodstawnie uzyskanego świadczenia powoduje w myśl art. 409 k.c. wygaśnięcie obowiązku zwrotu świadczenia, gdy zużycie korzyści nastąpiło w sposób bezproduktywny, konsumpcyjny, tj. gdy wzbogacony, w zamian tej korzyści, nie uzyskał ani korzyści zastępczej ani zaoszczędzenia wydatku, gdy wydatek miał miejsce tylko dlatego, że uprzednio uzyskał on korzyść, bez której nie poczyniłby tego wydatku. Jeżeli natomiast w zamian za zużytą korzyść wzbogacony uzyskał do swojego majątku jakąkolwiek inną korzyść majątkową (np. mienie czy zwolnienie z długu, który w ten sposób spłacił), nie można uznać, że nie jest już wzbogacony, bowiem w

wyniku dokonania tego wydatku, w jego majątku pozostaje korzyść w postaci zwiększenia aktywów bądź zmniejszenia pasywów.

Poglądy powyższe Sąd Okręgowy w całości podziela. Skoro pozwany w zamian za bezpodstawnie uzyskane świadczenie, uzyskał korzyść materialną do swego majątku, to prawidłowo Sąd Rejonowy uznał, iż jest on zobowiązany do jej zwrotu.

Powtórzyć za Sądem Rejonowym należy, że od obowiązku zwrotu zwalnia jedynie zużycie na cele konsumpcyjne powodujące ustanie wzbogacenia oraz że chodzi tylko o takie zużycie, które miało miejsce w okresie, gdy pozwany nie musiał się liczyć z obowiązkiem zwrotu. W przedmiotowej sprawie powinność liczenia się z obowiązkiem zwrotu, należy w ocenie Sądu Okręgowego łączyć z datą dowiedzenia się o wniesieniu przez powoda skargi kasacyjnej od wyroku Sądu Rejonowego w Bełchatowie zasądającego odszkodowanie.

Jak prawidłowo ustalił w tym zakresie Sąd Rejonowy pełnomocnik M. G. (1) uzyskał wiadomość o zaskarżeniu prawomocnego wyroku kasacją w dniu 25 maja 2010 roku. Tym samym od tej daty pozwany winien liczyć się z obowiązkiem zwrotu uzyskanej korzyści. Jednakże od dnia otrzymania odszkodowania do dnia doręczenia skargi kasacyjnej pozwany nie wydatkował, za wyjątkiem darowizny na rzecz swoich dzieci, żadnej kwoty na cele konsumpcyjne z otrzymanego od powoda odszkodowania, a co do których Sąd Okręgowy mógłby uznać, iż nie podlegają one zwrotowi.

Chybiony okazał się także w ocenie Sadu Okręgowego zarzut naruszenia przepisów art. 5 k.c. w zw. z art. 102 k.p.c. poprzez ich niezastosowanie i obciążenie pozwanego kosztami postępowania.

Stanowisko Sądu Rejonowego o obciążeniu strony pozwanego kosztami postępowania jest prawidłowe i znajduje oparcie w treści art. 98 § 1 k.p.c. Zgodnie z uregulowaną w tym przepisie zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy, strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obron.

Wyjątek od zasady odpowiedzialności za wynik sprawy zawarty jest w art. 102 k.p.c. i stanowi on, iż sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami, gdy zachodzi wypadek szczególnie uzasadniony. W ten sposób ustawodawca – w określonych okolicznościach – przyznał prymat zasadzie słuszności, nie sprecyzował jednak pojęcia „wypadku szczególnie uzasadnionego” i nie podał jego przykładów, podobnie jak nie uczynił tego w innych przepisach kodeksu postępowania cywilnego, w których odwołał się do takich lub podobnych przypadków (np. art. 134 § 1, art. 169 § 4, art. 320, 424¹ § 2 i art. 554 § 1).

Z tego względu ocena stanów faktycznych pod kątem dopuszczalności zastosowania zasady słuszności odnośnie do obowiązku zwrotu kosztów procesu pozostawiona została sądowi, który powinien kierować się w tym zakresie własnym poczuciem sprawiedliwości. Ocena sądu, czy zachodzi wypadek szczególnie uzasadniony, o którym mowa w art. 102 k.p.c., ma zatem charakter dyskrecjonalny, oparty na swobodnym uznaniu, kształtowanym własnym przekonaniem oraz oceną okoliczności rozpoznawanej sprawy, w związku z czym w zasadzie nie podlega kontroli instancyjnej i może być podważona przez sąd wyższej instancji tylko wtedy, gdy jest rażąco niesprawiedliwa (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2012 roku, III CZ 10/12, Biuletyn SN 2012, nr 4, s. 7).

Podstawę do zastosowania art. 102 k.p.c. stanowią konkretne okoliczności danej sprawy, przekonujące o tym, że w danym przypadku obciążenie strony przegrywającej kosztami procesu na rzecz przeciwnika byłoby niesłuszne i niesprawiedliwe.

W przedmiotowej sprawie takie okoliczności nie wystąpiły. O zwolnieniu pozwanego od obowiązku uiszczenia kosztów sądowych nie może stanowić jego sytuacja osobista i majątkowa, jak również fakt, że spełnione przez powoda świadczenie było przedawnione.

Z tych też względów, na podstawie art. 385 k.p.c., orzeczono jak w punkcie „2” wyroku.

Rozstrzygnięcie w przedmiocie obowiązku zwrotu kosztów postępowania za instancję odwoławczą znajduje uzasadnienie w treści art. 100 k.p.c. § 2 w zw. z § 6, § 11 ust. 1 pkt 2 oraz § 12 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.